

Ірина ШУКІНА,
завідувач науково-експозиційного відділу «Меморіальний будинок Лесі Українки»
Музею видатних діячів української культури Лесі Українки,
Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького (м. Київ)

Юні автори на сторінках «Молодої України» Олени Пчілки

Ідеться про юних літераторів, творчі роботи яких друкувалися у журналі «Молода Україна». Окрема увага приділяється родині Ольги Косач-Кривинюк. Згадується про помилкове тлумачення криптоніма «О. К.» як прихованого імені Олени Пчілки. Додано штрихи до портрету письменниці у статусі бабусі.

Ключові слова: Олена Пчілка, «Молода Україна», юні автори, Михайлик Кривинюк, Ольга Косач-Кривинюк, переклад, «Світознання».

Iryna Shchukina. Young Authors in Olena Pchilka's Young Ukraine.

The article deals with young writers whose works were published in the Young Ukraine magazine. Special attention is paid to the family of Olha Kosach-Kryvyuniuk. The author mentions the misinterpretation of the cryptonym «O. K.» as the hidden name of Olena Pchilka. The author adds touches to the portrait of the writer in the status of a grandmother.

Keywords: Olena Pchilka, Young Ukraine, young authors, Mykhailo Kryvyuniuk, Olha Kosach-Kryvyuniuk, translation, Svitoznannya.

Читачі вже починають ознайомлюватися з першим в історії Зібранням творів Олени Пчілки у 12 томах, підготовленим до 175-річчя з дня народження письменниці. За матеріалами 5 тому «Твори для дітей та юнацтва» можна скласти уявлення про її унікальний видавничий проєкт – часопис для дітей старшого й меншого віку «Молода Україна». В рамках цієї статті зробимо лише кілька наголосів щодо нього, а розповідь про юних авторів журналу та певні штрихи до портрету Олени Пчілки доповнять надруковане у передмові й коментарях до 5 тому.

Завдяки увазі до постаті Лесі Українки широко відомо, яким чином Олена Пчілка виховувала і навчала своїх дітей, як вона дбала про розвиток їхніх талантів і закладала основи національної свідомості. Ми здебільшого знаємо її як маму, проте майже не знаємо як бабусю. Так склалося, що саме для онуків, власне, покоління її онуків, Олена Пчілка змогла створити журнал для дітей, хоча мріялося їй здійснити цей задум ще в молоді роки для покоління власних дітей. Ю. Сірий зауважував: «Вона збагнула, що для національного виховання майбутніх поколінь треба працювати виховання починаючи з колиски. Будучи послідовною у своїх поглядах, вірячи в те, що боротьбою ми досягнемо того, що Україна встане зі сну, вона не обмежувалась вихованням тільки своїх дітей в національному дусі. Вона не задовольнялась тим, що виховала й дала Україні славнозвісну поетку, свою доньку Лесю Українку. Вона бачила, що діти українських родин денационалізуються і, щоб запобігти

цьому, засновує в Києві в 1908 році український дитячий журнал „Молода Україна”»¹ [17, с. 229]. Він став першим і залишився єдиним українським часописом для дітей на території підросійської України. «Редагувала його сама Олена Пчілка. Редагувала дуже вміло, з розумінням дитячих потреб і дитячої психології. Здавалось, усі дані говорили за те, що він стане необхідним у кожній родині, де тільки є діти. На жаль, наше тодішнє громадянство ще не доросло до такого журналу і далі продовжувало годувати дітей московською блекотою» [17, с. 230].

Попри малу кількість передплатників, фінансові проблеми, Олена Пчілка продовжувала випускати журнал власним коштом, наголошуючи: «Видавання української часописи для наших дітей і праця для неї – вважаю справді патріотичним обов'язком» [1, с. 3].

У процесі підготовки до друку матеріалів «Молодої України» для 5 тому Зібрання творів виразно постав образ доброї, щирої, мудрої, обізнаної, по-дружньому налаштованої до дітей письменниці Бабусі – саме таким псевдонімом Олена Пчілка часто підписувала свої журнальні публікації. Додалися й штрихи до її приватного портрету в статусі бабусі, подекуди дуже зворушливі.

На обкладинці першого номера журналу з колекції Музею Лесі Українки у Києві ледь прочитується знебарвлений часом дарчий напис: «Моєму онучкові, моєму коханчикові, розуменькому, гарнесенькому Михалкові Кривинюкові. Бабуня Олена Пчілка. 1908 р. у Києві» [13, с. 1]. В родині Драгоманових-Косачів з покоління в покоління наслідували імена Михайло

¹ В усіх цитованих матеріалах збережено правопис і пунктуацію оригіналу.

й Ольга. Михалко Кривинюк² вочевидь одержав своє ім'я в пам'ять про первістка Ольги Петрівни Косач (Олени Пчілки) – Михайла Косача, улюбленця всієї родини. Для першого номера «Молодої України» редакторка-видавниця³ дібрала особливий для неї твір; він не претендував на роль титульного, тож був «захований» у глибині сторінок. Здається, що вона подумки звернулася до свого сина, життя якого так раптово і передчасно обірвалося. Напевно, багато чого пригадалося... Шевченкові рядки висловили наболіле:

Ой сину мій, сину,
Моя ти дитино,
Чи є кращий на всім світі,
На всій Україні!
Нема кращого, й не буде, –
Дивуйтеся, люде!
Нема кращого!.. А долю...
Долю роздобуде! [24, с. 28]

Біль завмер у першій пунктуаційній паузі передостаннього рядка, а далі... думка сколихнулася і потекла в інше русло, може, у пошуках розради полинула до розумненького і гарнесенького онучка Михалка...

Його портрет у народному вбранні, підстриженого «під горщик», бабуся вибрала для обкладинки зшитка часопису за 1909 р. (хлопчику тоді було 4 роки). Це ж фото Михайлика, а також фото онуки Євгенії Косач, бачимо в репортажі про Шевченківське свято 1909 р., особливе свято. «Се було перший раз у Києві, – та, здається й на всій Україні, – що справлялося на честь Шевченка дитяче **прилюдне** (виділення наше. – І. Щ.) свято» [3, с. 3]. «Тільки через сорок вісім літ після смерті нашого Кобзаря діждалися ми змоги справляти в Києві свято пошанування його пам'яті – у своїй хаті, в Українським Товаристві, – зазначала Олена Пчілка. – Ті українці, що пам'ятають давні часи, можуть найпаче зважити серцем ціну такого першого святкування» [16, с. 2]. Всі ці роки письменниця була в числі ініціаторів проведення заходів на пошану Шевченка, зберігаючи традицію, започатковану ще в 1860-х рр. у дружньо-родинному колі членів Київської Старої громади. До нелегальних дитячих Шевченківських свят залучала спочатку своїх дітей, а потім і внуків. У журналі друкувала твори Кобзаря, адаптовані для сприйняття дітьми біографічні нариси про нього, розповіді про збір грошей на пам'ятник поетові у Києві, відвідування його могили в Каневі. Ці матеріали не домінували ні за обсягом, ні за емоційно-смісловим навантаженням, була в них щирість і шанобливість.

У 1914 р. Михайлик Кривинюк уже став одним з авторів-перекладачів «Молодої України». Бабуня дуже

раділа його першим пробам пера, адже він – єдиний з онуків, з ким проводила найбільше часу, на кого мала безпосередній вплив, може, й сподівалась, що у ньому прокинеться літературний хист роду Драгоманових-Косачів⁴. У березні того року Олена Пчілка писала з Гадяча: «Любий мій Михалюта, онучок мій прекрасний і розумний! Твій переклад я одержала. Уже хоч і про ужа написано, – про таку істоту, що мене жахає в самому Зеленому Гаю, – та все ж таки і я скажу, що дуже цікаво написано. А переклад твій – прямо чудовий! Треба надрукувати швидче, щоб діти читали. Тільки шкода, що як хто читатиме з наших родичів або знайомих і побачить підпис „Михайло Кривинюк“, то подума, що то тато твій, а не ти. Хіба написати „Михайло Кривинюк-молодчий“?» [7].

Дуже швидко в рубриці «Світознання» цю розповідь про вужа було опубліковано. Завершувалась представленням нового автора: «Сього переклада зробив маленький читач „Молодої України“, восьми літ, Михалко Кривинюк. Читав по-російському, а перекладав по-українському, і казав мамі своїй писати, для „Молодої України“. – Подаю при перекладі й портретик його, знятий у віку трохи молодшому; – може комусь цікаво буде побачити нашого моторненького помічника, „молодого українця“! О. Пчілка» [15, с. 26]. Слідом уміщено ту саму світлинку чотирирічного Михайлика 1909 р. Текст і знімок підписані однаково – «М. М. Кривинюк».

У тому ж номері надруковано і його переклад з чеської сміховинки «Мудрий Івась», щоправда, за підписом «М. М. К-к» [14]. Не маємо сумніву, що цей криптонім належить юному Михайлові Михайловичу Кривинюку (ним, до речі, підписано ще одну розповідь рубрики «Світознання» – «Як живе білка?» [26]). Родина Кривинюків певний час мешкала в Празі, батьки хлопчика володіли чеською мовою, здійснювали художні переклади з різних мов, і він природним чином долучився до цієї праці. Його тато, Михайло Васильович Кривинюк, – у числі авторів «Молодої України»; один з його перекладів – «Щастя й Розум (Чеська народня казка, записана К. Ербеном)» – має посвяту: «Свому Михалькові переповів М. Кривинюк» [25, с. 22].

Кілька окремих зауваг про маму юного автора, доньку Олени Пчілки Ольгу Косач-Кривинюк. Вона та її родина є показовим прикладом того, як зерна, посіяні Оленою Пчілкою, проросли в її дітях і стали надбанням онуків. Виразно простежується лінія успадкування інтересів, життєвих пріоритетів і моральних цінностей, методів передачі знань і основ виховання.

² Михалко Кривинюк – син дочки Олени Пчілки Ольги Петрівни Косач та Михайла Васильовича Кривинюка.

³ Саме так писала Олена Пчілка.

⁴ Проте інший онук Олени Пчілки – Юрій Косач (1908–1990), син Миколи Косача і Наталії Дробишевої, з роками став знаним поетом, прозаїком, драматургом, журналістом, есеїстом і редактором.

Окрім того, хоч це й парадоксально звучить, але деякі переклади О. Косач-Кривинюк належать до категорії робіт юних авторів, надрукованих у «Молодій Україні». Як таке може бути?

Діти Ольги і Петра Косачів природно приєднувались до літературної праці, наслідуючи приклад старших: писали власні твори чи перекладали з різних мов, пробували себе в публіцистиці й аналітиці. Олена Пчілка вводила в публічний простір творчі спроби своїх дітей, і перший переклад доньки Ольги під псевдонімом Олеся Зірка з'явився у ж. «Зоря», коли їй виповнилось лише 12 років (переклад фінської легенди «Святочна мова»). А її переклад «Різдвяного оповідання» Ч. Дікенса, здійснений у 15 літ, побачив світ значно пізніше, в 1909 р. у «Молодій Україні» (№№ 9–12). Наприкінці тексту зазначено: «Переклала Олеся Зірка. 30 грудня 1892 р.» [4, с. 28]. Народилась вона 26 травня 1877 р. Тож маємо твір юної авторки! І такий переклад у «Молодій Україні» не один.

У журналі майже всі переклади Ольги Косач-молодшої підписані «О. К.». Тривалий час вважалося, що цей криптонім належить Ользі Косач-старшій (Олені Пчілці), але це не відповідає дійсності⁵. Тобто низку перекладів, авторкою яких вважалась Олена Пчілка, насправді здійснила її донька. Це, насамперед, стосується перекладів казок Андерсена. Складно визначити, що саме написано О. Косач-Кривинюк ще в юності, а що вона підготувала спеціально для «Молодої України»; це потребує окремого дослідження. Проте достеменно відомо, що її переклади казок Андерсена «Садочок» та «Вельможні і прості» надруковано відповідно у 1890 і 1891 рр., коли перекладачці було 13–14 років. Приблизно у ті ж роки перекладено низку віршів у прозі Тургенєва. Ці твори у 1908–1912 рр. надруковано в дитячому журналі Олени Пчілки. А от оповідання Кіплінга «Слонення» і «Той кіт, що ходив, де хотів», «Бінго. Історія мого собаки» Томпсона-Сетона, «Маленький граф» Вайлда, «Педжіні годованці» Брета Гарта, «Вовк» Караджича та інші, ймовірно, перекладались уже для сина Михайлика і читачів «Молодої України».

Як і Олена Пчілка, О. Косач-Кривинюк дбала про якісну літературу для дітей і юнацтва. Вона здійснила низку перекладів з англійської, французької, чеської, російської, польської, скандинавських мов. У короткий час української державності вона видала кілька книжок для дітей. Часто її співавтором був чоловік М. В. Кривинюк.

Справою життя О. Косач-Кривинюк стало збереження творчої спадщини Лесі Українки й Олени Пчілки. Окрім того, вона підготувала хронологію життя і творчості своєї сестри⁶. Коли робота над книгою була на завершальному етапі, а відбувалось це у роки

Другої світової війни в окупованому Києві, Ольга Петрівна скомпонувала збірник творів з «Молодої України» своєї мами. На жаль, він так і залишився недрукованим. О. Косач-Кривинюк зберегла й надзвичайно рідкісні тепер першодруки єдиного українського часопису для дітей «Молода Україна», які є окрасою колекції нашого музею.

Прослідкувати, як розвивався далі літературний хист Михайлика Кривинюка, за публікаціями в «Молодій Україні» неможливо. Після виходу у світ № 7 за 1914 р. журнал був закритий, як і всі інші україномовні видання з початком Першої світової війни. Збереглися деякі листи Олени Пчілки до внука. З листа від 12 квітня 1920 р. дізнаємося, що праця родини Кривинюків над перекладами продовжувалась: «Тепер усе читаю ваші переклади. Страх, які гарні! Чеські казки дуже цікаві. Хороша ото думка, перекласти „Осла й 2х дівчаток“; я давно думала: чом ніхто не перекладе цієї книжки поукр[аїнськи]? Аж Михалюта – й переклада!» [8].

Вдалося відшукати надзвичайно рідкісні видання перекладів Кривинюків: «Чеські оповідання для дітей. Переклади з чеської мови Ольги і Михайла Кривинюків» (Катеринослав, 1918) та «Чеські народні казки. Записав К. Я. Ербен. З чеської мови переклав М. Кривинюк» (Катеринослав, 1920). Але казка, про яку згадує в листі Олена Пчілка, у цих збірниках відсутня.

Однак пощастило знайти книжечку перекладів самого Михайлика Кривинюка. Це – легенди про гірського духа, князя гномів Рюбецаля у переказах письменника Йоганна Карла Августа Музеуса. Текст з німецької був редактований Оленою Пчілкою і виданий мамою, О. Косач-Кривинюк, у Катеринославі 1918 р. Юному перекладачеві на той час було 12 літ. Пригадалося, як свого часу під патронатом Олени Пчілки, коштом Петра Антоновича Косача вийшло друком перше видання їхніх дітей: «Вечерници. Переклади з Гоголя Леси Українки и Михайла Обачного: Пропаща грамота. Зачароване місце» (Львів, 1885), а потім і «Книга пісень» Генріха Гейне в українських перекладах Лесі Українки і Максима Стависького (Львів, 1892). Літературний хист родини Косачів передавався з покоління в покоління, жила перекладацька школа Олени Пчілки.

Своєму онукові й колезі по літературній ниві бабуса з надзвичайним піднесенням розповідає про власні досягнення: «Кохане, любе, миле, хороше і розумне-прерозумне Михалютко! Ти мені написало про літературні справи ваші, то й я напишу тобі – про свої. Я тепер усе пишу п'єси для дитячого театру. Уже написала їх (нових) аж шість! Їх грають діти, тутешні школярі й дівчатка, на сцені. Всі кажуть, що п'єси – гарні.

⁵ Спростування обґрунтовується у Передмові до 5 тому Зібрання творів Олени Пчілки.

⁶ Ідеться про видання: Косач-Кривинюк О. Лесья Українка. Хронологія життя і творчості. Нью-Йорк, 1970. 927 с.

(„Розуміється! – дума Михалюта, – щоб наша бабуня та написала погані п'єси!“). Одна п'єса – навіть „оперета“ („Дві чарівниці“, – Зіма й Весна); мелодії деякі народні, а більшість – моєї композиції (!). А що ж ви думаєте!» [8]. Розповідає не тільки про творчі здобутки, але ділиться і проблемами у видавничих та фінансових справах, адже Михайлику вже 14 років!..

Михайло Кривинюк-молодший не став професійним перекладачем. Як і його дядько Михайло Косач (псевдонім Михайло Обачний), він обрав точні науки і здобув фах інженера (у 1924 р. вступив до Київського політехнічного інституту), але любов до літератури зберіг на все життя й прищепив своїм дітям, а вони – своїм нащадкам. Хтозна, може, в майбутньому у когось із них і пробудиться літературний хист.

У передноворічному номері «Молодої України» за 1909 р. Олена Пчілка розмістила дитячий малюнок, чого зазвичай не робила: у часописі друкувались роботи професійних художників та фотознімки. Це була ілюстрація без підпису до різдвяної історії Грицька Григоренка «Чужим щастям» [2, с. 8]. Слідом за текстом оповідання йдуть такі рядки:

*Мама загадала, мама написала,
Доця малювала, доця дописала, –*

Чи вам та робота до вподоби стала?.. [2, с. 11]

Тим читачам, які не знали, що літературним псевдонімом Грицько Григоренко послуговувалась Олександра Судовщикова, розгадати сенс цих рядків навряд чи вдалося б. А йдеться про те, що до історії, написаної письменницею, її дочка Євгенія Косач⁷ зробила малюнок, ще й «дописала» текст! Напевно, бабусі-редакторці хотілося б повідати читачам про роботу своєї онуки Імочки, адже вона – єдина ниточка, що зв'язувала її з сином Михайлом... Але, шануючи задум авторки, Олена Пчілка не розкрила ім'я її помічниці, тож для більшості читачів таїна лишилася нерозгаданою.

На сторінках журналу друкувались також твори талановитих юних літераторів, читачів «Молодої України». Мабуть з особливим теплом редакторка опублікувала прозову замальовку «На Пслі» за підписом «Дівчинка Ася. Хутір під Гадячем, 1909 р.» [5, с. 21]. Всі ми знаємо, що мала батьківщина Олени Пчілки – м. Гадяч, а неподалік від нього, на мальовничому березі Псла, розташовувався маєток Косачів Зелений Гай. Пізніше було надруковано і коротеньку історію Асі з життя дітей «Ганіна лялька» [6, с. 30].

За журнальними публікаціями 1908–1912 рр. можна простежити процес творчого зростання юної літераторки Людмили П. До першого її твору «Люба дівчинка» додано примітку редакції: «Сю казочку дала нам одна невеличка дівчинка; нехай і інші дівчатка прочитають!» [9, с. 26]. Що ж радить прочитати Олена Пчілка? Історію про торжество справедливості.

У цій простенькій казочці йдеться про долю сироти, яку тітка вигнала з дому. Дівчинка дуже любила звірів, тож і знайшла собі прихисток серед них у лісі. Коли ж до сплячої дівчинки наблизилась лиха тітка, звірі, що були на сторожі, її з'їли.

У наступних творах Людмили П. – нарисі «Коники» [10], «кумедійці» на 1 дію «Привітні господині» [11], природознавчому нарисі «Утконіс (дзьобань)» [12] – відчутно міняються рівень володіння словом, побудови сюжетної канви, стилістика оповіді та лексика; авторка навіть спробувала написати п'єску! Додатковий раз пересвідчуємось у вмінні Олени Пчілки розпізнати талант та в її незмінному прагненні підтримувати творчу молодь.

Окрема історія пов'язана з ім'ям Марини Ткаченківни. З репліки редакції після її вірша «Дощик» дізнаємося, що його «склала, написала й прислала, через свого учителя, сільська дівчинка, 12-ти літ, з одного села на Україні» [18, с. 10]. Слідом наведено й супровідний лист юної авторки, дещо цитуємо:

«У мене іще є два стихотворенія, „дума про гайдамаків“ і „дума про Богдана Хмельницького“, але ся дума про Богдана – нескладна і погана, її треба ще поправити. Ще я написала дві казочки, одна смішна, а друга так собі.

Минулого літа ми їздили, – учитель і наша уся півча, – в Канів, на могилу Т. Шевченка. І я списала сю мандрівку, але вона вийшла сильно довга, на трьох тетрадах. От якби цю мандрівку добре поправити, то була б гарна, бо сильно весело було їхати. На могилі сиділи чотири дні і вони так хутко, незаметно промайнули! <...>

Як можна, то надрукуйте отсі мої стихотворенія. Я маю дуже велику охоту що-небудь видумувати, та записувати. <...> Я чула, що за стихотворенія та оповідання гроші дають, а я не хотіла б і грошей, аби мені подарували історію про козаків та український народ; таку книжку я бачила в учителя, вона зветься „Історія України-Русі“ (написав Аркас). Ця книжка дуже гарно читається і з гарними картинками. Пришліть мені цю книжку, то я напишу ще яке оповідання.

У нашій школі усі школярі збирають гроші на пам'ятник Шевченка, але мало зібрали, – усього і 20 рублів не буде. Що ж сих грошей!

Марина Ткаченківна.

Школярка 3-ї групи Земської школи, 30 січня, Року Божого 1911» [19, с. 10–11].

Цей лист – виразна проєкція впливу публікацій «Молодої України» на формування особистості юної авторки. Звертає на себе увагу спектр згаданих нею заходів на пошану Шевченка, про які ми згадували раніше, а також мотивація писати для «Молодої України» без будь-якої оплати, аби тільки мати книжку з історії українського народу. Безсумнівно, у цьому

⁷ Євгенія Косач (Імочка) – дочка Михайла Косача й Олександри Судовщикової.

був і потужний вплив учителя. Він сприяв формуванню інтересів та вподобань своєї учениці, розвитку її здібностей, критичного мислення й самоаналізу. Саме учитель закладав і плекав у школярів земської школи (не тільки ж в однієї учениці!) почуття належності до українського народу через вивчення історії України і пошанування видатних особистостей минулого. Це було цілком співзвучно принципам національної освітньо-виховної програми для молоді, яку Олена Пчілка вибудовувала все своє життя.

Очевидно, юна авторка завоювала прихильність редакторки і швидко одержала бажану винагороду, бо вже у наступному номері надруковано її «оповіданнячко – не видумане» «Моє курчатко» [20]; пізніше – вірш

«Сирітка» [21] й фольклорна забавлянка для малечі «Дітки» [22]. А до розповіді «Під новий рік» [23] редакторка додала й фото Марини Ткаченківни у національному вбранні з розгорнутим перед нею зшитком журналу. Підпис до фото такий: «Школярка з київського села чита „Молоду Україну“» [23, с. 6]. Ця дівчинка, напевно, стала для Олени Пчілки втіленням омріяного образу читача її журналу або й узагальненим образом представника нового покоління українців.

На сторінках «Молодої України» знайдемо чимало невідомих нам імен авторів, не прокоментованих редакцією, нерозшифрованих псевдонімів і криптонімів. Хтозна, може, серед них є й імена юних літераторів.

Михайлик Кривинюк.
Фото з репортажу
про дитяче
Шевченківське свято

Ілюстрація Євгенії Косач
до оповідання Грицька Григоренка
«Чужим щастям»

Марина Ткаченківна.
Підпис у публікації: «Школярка
з київського села чита
„Молоду Україну“»

Використані джерела

1. Від редакції. *Рідний край*. 1910. № 1. С. 3.
2. Грицько Григоренко. Чужим щастям. *Молода Україна*. 1909. № 12. С. 2–11.
3. Дитяче свято в пам'ять Т. Шевченка. *Молода Україна*. 1909. № 3. С. 3–8.
4. Діккенс Ч. Різдвяне оповідання / пер. Олесі Зірки. *Молода Україна*. 1909. № 12. С. 11–28.
5. Дівчинка Ася. На Пслі. *Молода Україна*. 1909. № 7. С. 21.
6. Її ж. Ганіна лялька. *Молода Україна*. 1909. № 12. С. 30.
7. Лист до М. М. Кривинюка від 14 (27) березня 1914 р. Гадяч. Ін-т літ. НАНУ. Ф.28. Од. зб.507.
8. Лист Олени Пчілки до М. М. Кривинюка від 12 квітня 1920 р., Гадяч. Ін-т літ. НАНУ. Ф.28. Од. зб.510.
9. Людмила П. Люба дівчинка. *Молода Україна*. 1908. № 8. С. 25–26.
10. Її ж. Коники (Нарис). *Молода Україна*. 1910. № 2. С. 29–31.
11. Її ж. Привітні господині (кумедійка в 1-ій дії). *Молода Україна*. 1912. № 1. С. 7–11.
12. Її ж. Світознання. Утконіс (дзьобань). *Молода Україна*. 1912. № 4. С. 22–24.
13. Молода Україна. Зшиток за 1908 р. *Музей видатних діячів української культури. Музей Лесі Українки*. КН-4, К-4.
14. Мудрий Івась / з чеського переказав М. М. К-к. *Молода Україна*. 1914. № 3. С. 31.
15. Про вуза (за Г. Вагнером) / пер. М. М. Кривинюк. *Молода Україна*. 1914. № 3. С. 23–26.
16. Рідний край. 1909. № 5.
17. Тищенко-Сірий Ю. З історії української дитячої книжки. Видання для дітей в-ва «Лан» і «Український учитель» у Києві. *Ми і наші діти. Дитяча література. Мистецтво. Виховання*. Зб. 1. Торонто – Нью-Йорк, 1965. С. 228–235.
18. Ткаченківна Марина. Дощик. *Молода Україна*. 1911. № 5. С. 9–10.
19. Її ж. [Лист до редакції]. *Молода Україна*. 1911. № 5. С. 10–11.
20. Її ж. Моє курчатко. *Молода Україна*. 1911. № 6. С. 25–27.
21. Її ж. Сирітка. *Молода Україна*. 1911. № 7. С. 22.
22. Її ж. Дітки. *Молода Україна*. 1911. № 8. С. 30.
23. Її ж. Під новий рік. *Молода Україна*. 1912. № 1. С. 4–6.
24. Шевченко Т. Ой сину мій, сину. *Молода Україна*. 1908. № 1. С. 28.
25. Щастя й Розум (Чеська народня казка, записана К. Ербеном), / пер. М. Кривинюка. *Молода Україна*. 1912. № 1. С. 18–22.
26. Як живе білка? Переказав М. М. К-к. *Молода Україна*. 1914. № 6. С. 28–29.